

Savunma Harcamaları, Ulusal Ekonomi ve Güvenilirlik

Aytekin Ziylan, E.Mu.Tuğg.

Cumhuriyet Bilim Teknik, 16 Nisan 2005

1 Şubat 2005 tarihinde İsrail Genelkurmay Başkanı Korgeneral Moshe YA'ALON'un Genelkurmay Başkanlığı'nı ziyaret ettiği ve görüşmelerde 1-1,5 Milyar Dolarlık yeni savunma projelerinin ele alındığı gazetelerde yer aldı.

Doğrudur, yanlıştır, eksiktir veya siyaseten dış alım yapılması uygundur, değildir, ayrı konu. Biz şimdi bu haberin doğru olması ve sistemlerin yurt dışından alınması durumunda Türk ekonomisine, toplumsal gönence, Türkiye'nin dünya ülkeleri arasındaki yerine, Türkiye'nin imajına yapacağı etkileri ve tedarik edilecek savunma sistemlerinin amacı olan caydırıcılığı ne ölçüde sağlayacağına bir bakalım.

Öncelikle şunu belirtelim ki, tedarik konusu olan sistemler genel olarak Türk savunma sanayiinin yetenekleri içinde geliştirilebilecek olan sistemlerdir. 1975 yılında başlatılan geliştirme çalışmalarından sonra Türk savunma sanayiinde bazı firmalar büyük ve karmaşık savunma sistemlerini entegre edebilecek yeteneklere kavuşmuşlardır. Örnek olarak, Türk savunma sanayiince geliştirilebilecek proje bölümünün 1 Milyar Dolar olduğunu kabul edelim ve incelememizi bu baz üzerinden ve üç ayrı açıdan yapalım: Ekonomik ve Sosyal Yarar, Teknolojik Yarar ve Savunma Gücüne Katkı.

Yurt Dışından Tedarik:

İlk olarak şunu söyleyebiliriz. Bu sistemler İsrail'den veya herhangi bir yabancı ülkeden satın alınırlarsa 1 Milyar Doların tamamı döviz olarak ulusal ekonomiden çıkacak ve yurt dışına gidecektir. Doğal olarak ulusal ekonomiye herhangi bir katkı olmayacak, istihdam söz konusu olmayacağından sosyal bir yarar da elde edilemeyecektir. Ulusal teknoloji gelişmeyecek, dışa bağımlı kalınacak ve sistemler güvenilir, yani kritik bir durumda kullanılmak istendiğinde gerektiği şekilde çalışır, olmayacaktır. Bu sistemlerin üretici ülke ve müttefiklerinin istemediği bir harekatta kullanılabilirliği çok şüpheli olacak, dolayısıyla caydırıcılığı şartlara bağlı kalacaktır.

Yurt İçinden Tedarik:

Söz konusu savunma sistemlerinin yurt içinden tedariki durumunda ise, yerli üreticilerin kârları, çalıştırdıkları işçilerin ücretleri, üretim için kullandıkları malzemeler için yapacakları ödemeler, genel giderler, finansman ve enerji giderleri üzerinden Devlete verdikleri "vergiler" dolayısıyla, savunma sistemleri alımı için yapılan ödemelerden oldukça önemli bir miktarı hazineye geri döner.

Sayın Tınaz Titiz'in deyimleriyle; "Türkiye'de üretilen her 100 TL'lik değerın yüzde 20 ile yüzde 40'ı arasındaki bir bölümü, ürünün maliyetine dahil olan hammadde, işçilik vb. kalemlerden alınan vergiler ve kâr üzerinden alınan vergi yoluyla devlete geri dönmektedir. Kötümser bir varsayımla bu değerın yüzde 25 olduğu düşünülse dahi, devlet her 100 TL'lik mal veya hizmeti yurt içinden satın aldığı takdirde cebinden gerçekte 75 TL çıkmakta, aynı mal yurt dışından satın alındığı takdirde ise 100 TL'nin tamamı çıkmaktadır. Bu durum aşağıdaki tablodaki örnekle sayısal olarak açıklanmıştır. Bu hesaba, işsizliğin sebep olduğu maddi ve sosyal külfet dahil edilmemiştir. Kamu

alımlarında kalite ihtiyaçları tam karşılandığı ve fiyat da bu sınırlar içinde kaldığı sürece, yerli malı lehine kullanılabilir bu tercih, kamu yararının maksimizasyonu ilkesi dolayısıyla serbest rekabet sistemine de uygun düşecektir.” (Titiz, M. T., 1994)

Maliyet Kalemi	Maliyet	Vergi (%)	Toplam Vergi (%)
Satış bedeli	100	-	-
Kâr	10	48	4,80
Sımaı maliyet	90	-	-
İşçilik	20	50	10
Akaryakıt/enerji	5	60	3
Finansman giderleri	15	8	1,20
Genel giderler	5	-	-
Malzeme	45	15	6,75
Toplam			25,75

Tekrar başa dönersek, bizim bu yazı için aldığımız örnekteki rakam 1 milyar dolar olduğuna göre, Devlet 250 milyon doları vergi olarak geri alacaktır. Yani hazineden gerçekte çıkacak olan para 750 milyon dolardır.

Ayrıca üretici yerli şirketlerin çalışanlarına ödediği ücretler ile üretim ve yatırım amaçlı yurtiçinden satın aldıkları malzeme için yaptıkları ödemeler hazineden çıkmakla beraber ülke içinde kalacak ve ekonomik dolaşıma girecektir. Yapılan bir incelemede yüksek teknolojiye özgün ürün geliştiren **ulusal** bir şirketin birim üretim için yurtiçinden temin ettiği mal ve hizmet alımları ile işçilik tutarının daha başlangıçta “vergiler hariç” yaklaşık %40 olduğu, dolayısıyla toplam %60-65’e varan bir kaynağın ülke içinde kaldığı hesaplanmıştır. Yani Hazineye dönen 250 milyon dolardan sonra 400 milyon dolar da yurt içinde kalacak ve toplam olarak 600-650 milyon dolarlık bir kaynak yurt dışına çıkmamış olacaktır. Bu kaynak yiyecek, giyim, barınma, eğitim gibi harcamalarla yeniden ekonomik dolaşıma girecek ve böylece ulusal ekonominin canlılığı sürdürülebilir olacaktır. Savunma ihtiyaçlarının yerli üretimle karşılanması halinde ayrıca, milli yan sanayinin de desteklenmiş olacağı ve sağlanacak istihdam olanakları dolayısıyla büyük ölçüde “sosyal kazanımlar” elde edileceği açıktır. Bütün bu yararlar savunma ihtiyaçlarının yurtdışından karşılanması halinde elde edilemeyecektir.

Ancak, yerli üretim sonucu hazineye geri dönecek vergi, milli ekonomiye kazandırılacak canlılık, istihdam sağlanması ve yan sanayiye yapılacak destek, üniversite-sanayi işbirliği ile ulusal teknoloji yeteneğinin yükselmesi konularında **yerli üreticiler** olarak tanımladığımız ulusal (milli) şirketlerle, yabancı ortaklı şirketler arasında da büyük farklılıklar bulunmaktadır.

Ulusal şirketler kendileri teknoloji üreterek veya satın aldıkları yabancı teknolojileri özümseyerek gerek ekonomik ve sosyal, gerekse teknolojik olarak, yabancılara ait teknolojiyle üretim yapan şirketlere nazaran yurt içinde daha fazla katma değer yaratırlar. Yabancı ortaklı yerli şirketler doğal olarak yabancı ortağın getirdiği üretim teknolojisi ile üretim yaparlar, ürün tasarlama için personel çalıştırmazlar. Üretimi mümkün olan en üst montaj düzeyinden başlatırlar. Üretim için daha çok ithal malzeme kullanmaları da

doğaldır. Dolayısıyla milli ekonomiye, istihdam sorununa ve yan sanayinin desteklenmesine daha az katkıda bulunurlar. Yabancı ortakların verecekleri bilgi de hazır alınan birimlerin montajına ve testine dayanan üretim bilgisi ile sınırlı olacağından teknoloji transferi sınırlanmış, tasarım teknolojisi hakkında ipucu verebilecek ayrıntılar da saklanmış olur.

Ulusal teknoloji yeteneğinin yükselmesi ve günümüzün yazılım kontrolünde çalışan savunma sistemlerine güvenilmesi, dolayısıyla caydırıcılık, kritik savunma sistemlerinin ulusal şirketlerde üretilmesi halinde elde edilebilir. Bu nedenle yabancı şirketlere, gelin Türkiye’de kendiniz veya bir Türk ortakla üretim yapın demek de çözüm değildir.

Sonuç:

Savunma sistemleri mümkün olduğunca yurt içinde ulusal firmalardan tedarik edilmelidir. Ancak böyle yapıldığı takdirde, amaçlanan caydırıcılık elde edilirken, yan ürünler olarak çok önemli ekonomik, sosyal ve teknolojik yararlar sağlanabilir. Savunma harcamalarının ulusal ekonomi üzerindeki yükü azaltılıp, ulusal teknoloji yeteneğinin yükseltilmesine büyük katkılar sağlanır. Teknoloji üretme yeteneğine kavuşan bir Türkiye, saygın bir ülke olur, rekabet edebilme yeteneğine de kavuşmuş olacağından ekonomisi güçlenir, güçlü bir ekonomi ve tam istihdamla toplumsal gönenc düzeyi yükselir. Bunun aksi Türkiye’nin ikinci sınıf, tâbi bir ülke olmasıdır.

Önemli olan teknoloji üretebilmektir. Ulusal teknoloji ulusal kuruluşlarda veya şirketlerde gelişir. Kendi teknolojilerini üreterek sanayileşen ülkeler zenginleşmiş ve her bakımdan güçlenmişlerdir. Bu yazıda “ulusal teknoloji”, “ulusal şirket” deyimlerinin sıkça kullanılması bu yüzdendir. Şovenist bir tepki değildir.

Türkiye’de büyük ve karmaşık savunma sistemlerini entegre edebilecek şirketler vardır.

Kaynakça:

Titiz, M. Tınaz, 1994, “Alımlara Esas Maliyetlerin Doğru Hesaplanması Gerekir”, **Ekonomist Dergisi**, 13 Şubat.